

De Heilige Nicolaas

Ieder jaar komt Sinterklaas naar ons land. Het wordt uitgebreid gevierd. Het sinterklaasfeest heeft een katholieke oorsprong met Germaanse invloeden. In veel kerken is een afbeelding van Sint Nicolaas te vinden. Maar waarom is Nicolaas eigenlijk een heilige? Waarom vieren we Sinterklaas zo uitgebreid in Nederland? Hoe heeft het feest zich in Nederland ontwikkeld?

Sint Nicolaas in de H. Laurentiuskerk

Bisschop van Myra

Volgens oude verhalen werd Nicolaas tot bisschop gewijd van Myra, een plaatsje in het gebied dat we nu Turkije noemen. Hij stond bekend als vroom voorvechter van de kerk. Over deze heilige zijn diverse legendes bekend.

Gevelsteen op de Dam in Amsterdam

De legende met de drie scholieren.

Dit is een nogal lugubere legende. Drie scholieren waren door een herbergier gevangen genomen en vermoord. De herbergier sneed de kinderen in stukken en pekeldde ze in. Daarna sloeg hij ze op in tonnen en bewaarde ze voor de winter in de voorraadkelder. Op een dag kwam Nicolaas binnen en vroeg om de jongens. De herbergier bekende zijn zonden en bracht Nicolaas naar de kelder. Hier wekte Nicolaas de kinderen tot leven.

Door deze legende is Sint Nicolaas de patroonheilige van kinderen en scholieren. Daarom wordt het sinterklaasfeest ook wel een kinderfeest genoemd.

De legende met de drie ongehuwde vrouwen.

Een arme koopman wilde zijn drie dochters laten trouwen. Hij kon echter geen bruidsschat betalen. Hij overwoog zijn dochters de prostitutie in te laten gaan om zo aan extra inkomsten te komen. Nicolaas stak hier een stokje voor. Hij ging 's nachts naar het huis van de koopman en gooide tot drie keer toe geldstukken of gouden ballen door het raam. Deze kwamen terecht in de schoenen die bij de haard stonden. De koopman vond deze schat in de morgen en wist niet wie de gulle gever was.

*Glas-in-loodraam PP-kerk
Den Helder.*

Door deze legende zetten vele kinderen tot op de dag van vandaag hun schoen bij de haard of de kachel. Ze hopen iets lekkers te vinden, zoals chocoldegeld of een vrijpop. Een vrijpop is een speculaas- of taaitaipop. Deze werd in de zeventiende eeuw weggegeven door een vrijgezel als teken van zijn verliefdheid.

De legende van het schip op zee

Toen een schip in nood was hebben de opvarenden een schietgebed gedaan aan Sint Nicolaas. Hij verscheen boven het schip, en leidde het schip veilig naar de haven. Dit is de reden waarom Nicolaas de beschermheilige van de zeevarenden is, er veel Nicolaaskerken te vinden zijn in havenplaatsen en dat hij ieder jaar met een boot naar Nederland komt.

*Glas-in-loodraam in de sacristie van
de PP-kerk in Dedn Helder.*

Na zijn dood werd de bisschop begraven in Myra. Maar door de opkomst van de Islam in de middeleeuwen hebben handelaren de botten van de Sint overgebracht naar het katholieke Bari in Italië. Daar is nog steeds het graf in de crypte van de Nicolaaskerk. Daarom werd Sint Nicolaas ook de patroonheilige van de reizigers en zeevaarders en diverse havensteden, zoals Amsterdam, Edam en Den Helder.

Wodan

Nergens in deze katholieke legendes horen we iets over een paard of zwarte Piet. Voor deze kenmerken moeten we naar een voorchristelijke traditie: de verering van Wodan, de oppergod van de Germanen. Wodan is een mythologisch figuur die op zijn zesbenige paard over de wolken reed. Hij had een rode mantel en een lange witte baard. Hij had zijn knecht Oel bij zich en twee zwarte raven. Deze vertelde de god wat voor goed en kwaad de mensen op aarde uithaalden. Als Wodan boos was gooide hij met bliksemschichten. Om de vruchtbaarheid gooide hij zaden door de schoorstenen naar binnen. Net zoals zwarte Piet nu pepernoten naar binnen gooit. De katholieke kerk heeft veel heidense rituelen overgenomen in hun eigen feesten. Zo ook bij het sinterklaasfeest.

De reformatie

In de middeleeuwen werd in Nederland het Sint Nicolaasfeest vooral gevierd in Amsterdam. Er werden feestelijke Nicolaasmarkten georganiseerd. Door de reformatie werd dit katholieke feest verboden. Toch hechtten de Amsterdammers veel waarde aan dit feest. Toen is het buitenfeest veranderd in een gezellig familiefeest binnenshuis. Nederlandse emigranten hebben het Nicolaasfeest meegenomen naar Amerika. In de loop der eeuwen is deze Sint Nicolaas langzaam veranderd in Santa Claus: de kerstman.

Jan Schenkman

Rond 1850 besloot de schoolmeester Jan Schenkman een prentenboekje te maken over het bezoek van de Sint aan Nederland. Hij verzong de komst met de stoomboot, het meenemen van kinderen in de zak en hij introduceerde hij de knecht. Sindsdien heeft het feest zich ontwikkeld tot het volksfeest zoals we dat nu kennen.

Verandering van Zwarte Piet

De knecht die door Jan Schenkman is verzonnen was in eerste instantie een figuur die op gelijkwaardige wijze (ook zittend op een paard) Sinterklaas hielp bij het rondbrengen van cadeaus. Het uiterlijk van deze knecht is sinds 1850 al diverse malen gewijzigd. Later kreeg hij de naam Piet, die vaak is afgebeeld met duivelse kenmerken, zoals zwarte pek en kettingen aan zijn voet. De kleding van de knecht is in kinderboeken pagekleding geworden (Spaanse slavenkleding). Ook werd Piet steeds meer afgebeeld als stereotype negerslaaf met dikke rode lippen en oorringen. Inmiddels is de Piet veranderd van 'bangmaker' en duivels figuur naar een kindervriend. Ook Sinterklaas heeft ook zo'n ontwikkeling doorstaan: Van een strenge afstandelijke bisschop naar een echte kindervriend. Dat het Sinterklaasfeest veranderd is niet zo gek, want het feest heeft zich door de eeuwen heen steeds aangepast aan de omstandigheden en de tijdsgeest.

*Sinterklaas intocht in
Alkmaar 2004*

Als amateur-Sinterklaasdeskundige geef ik interactieve presentaties over de cultuur-historische betekenis van het Sinterklaasfeest. Voor meer informatie kunt u e-mail sturen naar: bartoud@quicknet.nl

Fijn sinterklaasfeest!

Bart Oud

Icoon uit de abdij van Egmond